

ELEONORA EPOSTEN

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENINGIS TIDNING

Nummer 4, december 2012 Årgång 21

GOD JUL!

önskar Lovö Hembygdsförening

Välkommen!

Vi hälsar dig välkommen som ny medlem under 2012!

Samtidigt ber vi om ursäkt för att du får denna välkomsthälsning först nu. Du kan glädjas över att vara medlem i världens största hembygdsförening (cirka 30 procent av Lovös befolkning är medlemmar samt ganska många utanför Lovö som förstår att Lovö hembygdsförening är en unikt intressant och värdefull organisation. Motsvarande siffra för Bromma hembygdsförening är cirka 2 procent).

Anne-Lie och Niklas Eriksson, Prästvik
Familjen Hallberg Andersson, Prästvik
Ann Bjerke, Malmen
Margareta Strömberg, Bromma
Claes Florgård, Sigtuna, Lovö
Kerstin och Magnus Ekersand, Vadstena
Gunilla Åsberg, Lovö Isstacken
Erik Norberg, Kanton
Max Elmerud och Johanna Hjerpe, Lunda
Johan och Christina Alsterlind, Bromma
Elisabeth Asch, Lambarudd
Charlotte Hübinette, Malmen
Ann-Katrin och Leif Backman, Bromma
Hedvig Bernitz, Adolfsberg, Malmen

Vi har inga formella krav på dig som medlem, men hoppas att du funderar på att vara litet aktiv. Kanske du får ett samtal från någon i styrelsen som till exempel frågar om du vill vara med och måla Bagarstugan eller Magasinet.

Hoppas vi träffas. Kanske i Drottningholmsparken på Valborg.

Bertil Ottoson

Ordförandens spalt

Det börjar vintras. Inte min favoritsäsong, men vi är ju alla olika. I detta nummer av EP börjar en ny artikelserie – om naturen på Lovö. Artiklarna kommer att skildra Lovö under de fyra årstiderna och är följden av vårt samarbete med Mälaröarnas Naturskyddsförening. I det här numret: Vintern på Lovö. Jag brukar sitta inne och läsa vid en varm kakelugn vintertid, men litet sugen blev jag nu att snöra på mig snöskor och kliva ut i naturen.

Bo Petrés artiklar om utgrävningarna på Lovö är höjdpunkter i EP:s historia. Det känns litet nervöst nu när hans artikelserie närmar sig slutet. Kommer EP att kunna bevara den höga kvalitet vi haft under 2012? Vad ska komma efter Bo Petré? Bosse Nyléns och Kenneth Bengtssons artikel är en lovande början på en ny artikelserie. Jag tar gärna emot idéer och tips från läsarna. Ring eller maila! Kanske din idé kan bli en Insändare. Då publicerar vi den.

Anteckna datum för Årsstämman 2013 – torsdagen den 11 april. På dagordningens Övriga frågor kan medlemmar i demokratisk ordning föreslå och påverka allt inom hembygdsföreningens verksamhetsområde, även Eleonora-Posten. Skriv för säkerhets skull till styrelsen om frågan du vill ha diskuterad på Årsstämman.

Även år 2013 kommer att vara Hogstas år. Det yttre underhållet av våra tre byggnader är i det närmaste klart. Det har kostat ungefär 300 000:-. Vi har klarat kostnaderna genom donationer, gåvor och bidrag från det statliga anslaget Hus med Historia och från Kungafonden. Fastighetsverket har betalat materialet för Smedjan och Magasinet. Nu ska vi skapa ett spännande och intressant Hogsta Hembygdsmuseum. Det kommer att kosta både pengar och arbete. Vi ska ringa runt till de vi tror vill arbeta på Hogsta under några speciellt utsedda arbetsdagar. Du kan få ett telefonsamtal från någon i styrelsen: Vill och kan du arbeta på Hogsta söndagen den ...?

Pengarna är ett stort problem. Även om mycket sker ideellt måste en hel del göras av proffs och utrustning till museet måste köpas. Nu är vi nästan panka. Styrelsen har därför beslutat starta Fonden för Hogsta Hembygdsmuseum. Alla medlemmar kommer att få information om Fonden för att kunna skänka större eller mindre summor att användas enbart till muséet (PG 8812-0, märk med Hogsta Hembygdsmuseum). Alla kan hjälpa till!

Bertil Ottoson

Äldre järnålder på Lovö

(500 f.Kr. - 500 e.Kr.)

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet under ledning av docent Bo Petré har under många år bedrivit arkeologiska utgrävningar på Lovö. Resultaten presenteras löpande i en artikelserie i Eleonoraposten under år 2012 och 2013: Stenålder på Lovö, Bronsålder på Lovö, Äldre järnålder på Lovö och Yngre järnålder på Lovö. Stenåldern och bronsåldern på Lovö presenterades i nr 1, 2 och 3. Nu är det Äldre järnålderns tur. Serien avslutas med yngre järnålder på Lovö.

Järnåldern delas vanligen in i äldre järnålder och yngre järnålder (500 e.Kr - 1050 e.Kr.). Äldre järnålder delas i sin tur in i förromersk (eller Keltisk) järnålder, romersk järnålder och folkvandringstid (fram till ca 500 e.Kr.). Yngre järnålder delas in i folkvandringstid (med början ca 500 e.Kr.), vendeltid och vikingatid. Därefter kommer medeltiden (1050 e.Kr. - 1530 e.Kr.).

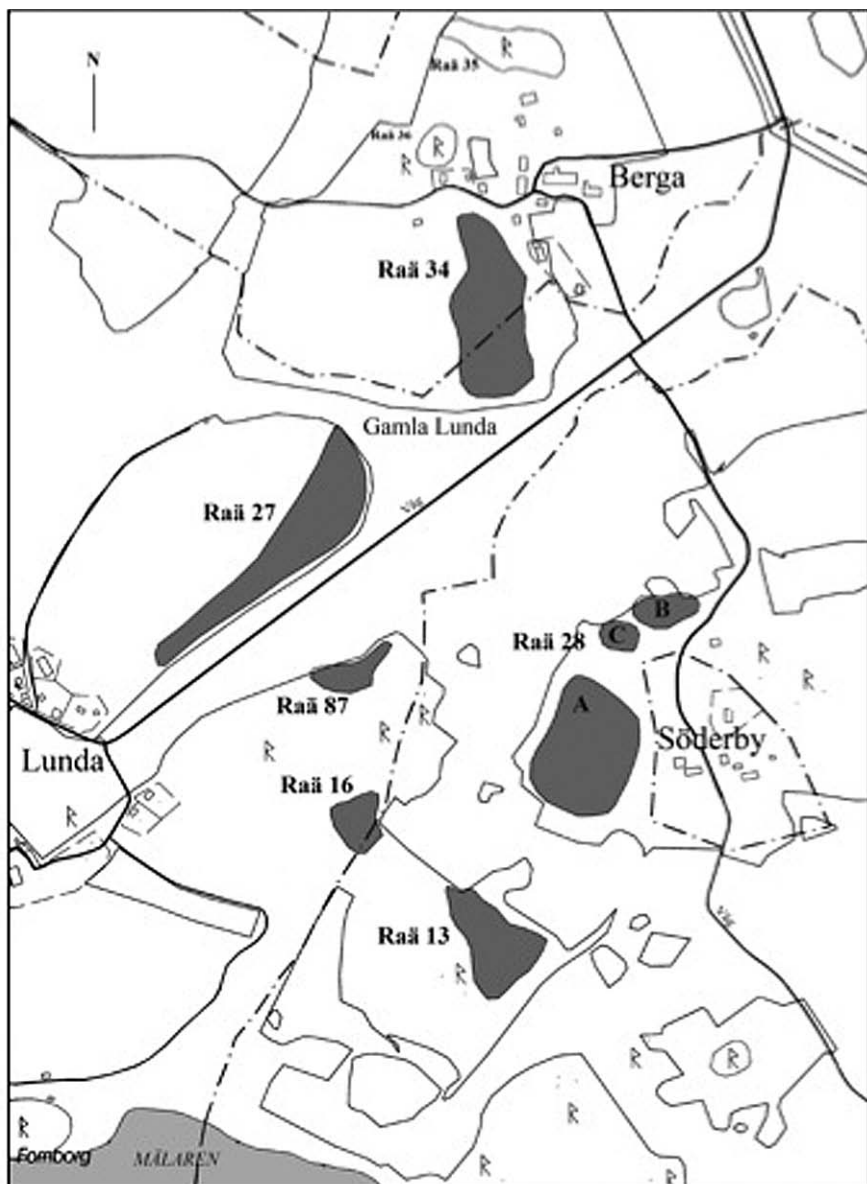
Förromersk järnålder (500 f.Kr.-Kr.f.)

*Ändrad ekonomi – ändrad landskapsbild
– från boskapsskötsel till jordbruk.*

De äldsta lämningarna från järnåldern på Lovö har påträffats i området vid Lunda och Söderby och är från tiden ca 400 f.Kr. - Kr.f. Redan under bronsålder bodde man i detta område. Lämningarna från förromersk

järnålder är mycket få på Lovö.

Flera tecken tyder på att den ekonomiska verksamheten förändrades drastiskt i övergången från bronsålder till förromersk järnålder på Lovö. Genom ett antal C14-analyser kan man se att de typiska bronsåldersboplatserna med fosfatrika feta svartjordslager med skärvstensanhopningar (från boskapsskötseln) upphörde. Dessutom vittnar pollenanalysen om att vegetationen i landskapet förändrades. Det öppna betade landskapet från yngre bronsålder växte igen eftersom boskapshjordarna minskade. Granen fick nu fotfäste och ökade och enbuskarna kvävdes av för lite sol då landskapets växtlighet tätnade. Klimatet blev kallare och fuktigare och man blev tvungen att vinterstalla djuren. Pollendiagrammet visar på ökad odling. Nu växer den permanenta gården fram och man blev jordbrukare med färre djur än tidigare.

Karta över Lunda/Berga/Söderby-området där gravar från äldre järnålder har påträffats på gravfälten Raä 27 och Raä 34 men även på Raä 13. Intressant är att fornborgen på Lovö (längst ned till vänster) brann med hög hetta under folkvandringstid.

Stora förändringar skedde då man övergick från boskapsskötsel till odling under denna tidsfas. Genom vinterstallningen av djuren så måste vinterfoder insamlas under sommaren. Landskapet måste därför regleras och inhägnas och man var tvungen att avgränsa ängsmark för vinterfodret. Djuren fick inte längre beta fritt utan i hagarna eller i skogen. Nya hus där vinterfodret kunde lagras måste byggas och även andra förrådsbyggnader. Gödslet från stallningen spreds på den odlade åkern vilket var nödvändigt då man troligen utnyttjade samma åkeryta år från år, s.k. ensäde. För en normalfamilj på ca 4-7 personer behövdes ca 3-5 hektar odlingsmark. Man odlade mest korn men även vete, råg och havre. Nytt sädeslag under förromersk järnålder var rågen som var lite mer fukt- och köldhärdig. Man har räknat med att ca 60 % av kilokaloriintaget under järnåldern kom från de odlade grödorna och resten från kött- och mjölkproduktion samt insamling, jakt och fiske.

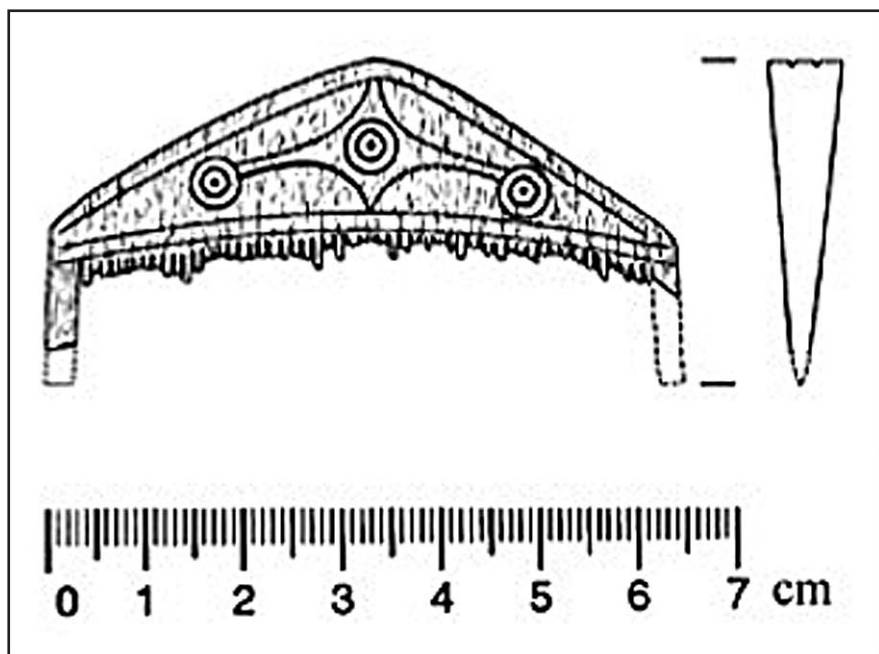
Traditionen från bronsåldern inom begravningsritualen, där endast vissa personer begravdes i mer påkostade s.k. kröngravar, fortlevde under hela den förromerska perioden fram till Kr.f. – kanske ännu någon tid. Under denna tid uppstod också ett mer egalitärt system, där alla begravdes, var och en i sin egen stensättning. Man blev mer bunden till boplatsområdet

och odlingsmarken och därmed skapades egna gravfält i boplatsens närhet. De första gravarna och gravfälten från denna tid finns vid Lunda/Berga och Söderby. Dessa gravar är brandgravar men är mycket fyndfattiga och därför svåra att datera närmare. De är också ofta överlagrade av yngre gravar och därför skadade. Gravfynden utgörs vanligen av brända ben, någon gång placerade i keramikkräsl eller i svepaskar av lindbark eller björknäver som tätats med harts där endast den svarta hartsen återstår.

Romersk järnålder (Kr.f. – 400 e.Kr.)

Vid Lunda har troligen bosättningen från äldre järnålder legat i åkern mellan gravfälten Raä 27 och Raä 34, dvs där den kända gamla Lundagården låg innan den flyttades ned till Mälaren i slutet av 1700-talet. Läget är skyddat och jordarna runt om är lätt-dränerade och relativt kalkrika glacialeror som blir bördiga vid gödsling. Tyvärr så har nog alla boplatster rester odlats bort de senaste århundradena men gravarna i backarna runt om finns kvar.

På Berga/Lundagravfältet (Raä 34), norr om den gamla Lundagården, framkom två typer av gravar från romersk järnålder – dels stora stensättningar och dels små urnegravar. Två

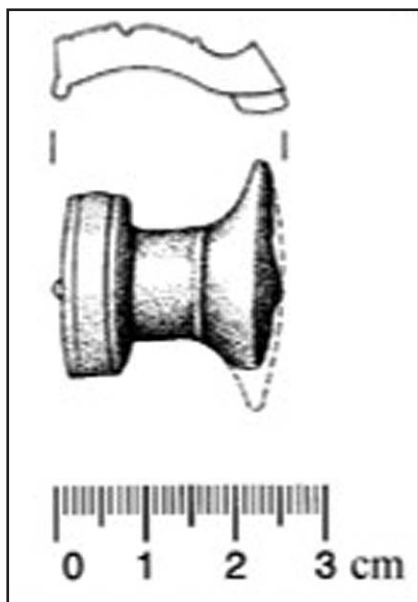

Kam från yngre romersk järnålder. Från urnebrandgraven A 10C, Raä 34, Lunda/Berga, Lovö. Kammen är gjord av älghorn och är skuren i ett stycke.

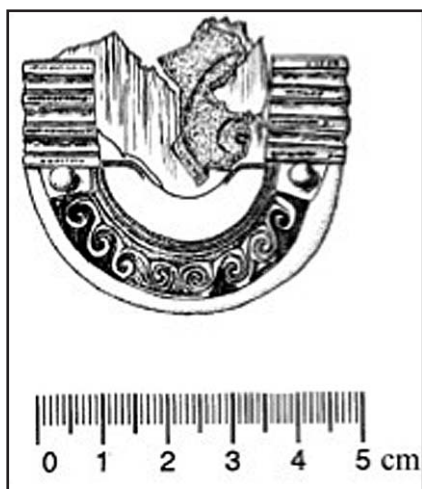
av de större hade kraftiga stenpackningar och rektangulär form och med rest bautasten av röd granit. De små är oansenliga urnegravar (bengömmor) utan tydligt markerad överbyggnad och många av dessa har skadats eller förstörts helt då vikingarna byggde upp sina stora högar över området flera hundra år senare. Det verkar således som att olika arbetsinsatser lades ned på att bygga upp gravar under romersk järnålder – dels stora stensättningar och dels små oansenliga bengömmor. De stora gravarna kan ha tillägnats de sty-

rande/ägande skiktet i samhället. Båda gravtyperna ligger på samma gravfält. Omedelbart söder om gården i norra delen av Lundagravfältet Raä 27 finns några stora flacka väl-lagda stensättningar (gravarna A 138, 139, 140) som kan dateras till slutet av romersk järnålder. Man tycks således då ha bytt gravfält från Raä 34 till Raä 27. På Raä 27 finns därefter en gravläggningskontinuitet under resterande ca 700 år fram till forntidens slut.

Fynden i gravarna från romersk järnålder är sparsamma och består

Fibula av brons från A 93, Raä 34, Lunda/Berga, Lovö. Fibulan kan dateras till äldre romersk järnålder 100-200 e.Kr.

Doppsko från svärdsskida. Doppskon är av silver och delvis förgylld. Från kammargraven G 3, Raä 57, Viken, Lovö. Folkvandringstid.

mest av brända ben (människa och enstaka djur) nedlagda i keramikkrärl eller svepaskar som tätats med harts. Ibland påträffas fibulor och armringar av brons, järnknivar, älghornskammar eller eldslagningsflinta. Alla är brandgravar.

Antalet gravar tyder på att bosättningen vid Lunda/Berga under romersk järnålder bestod av en ensamgård med en kärnfamilj.

Folkvandringstid (400-550 e.Kr.)

Befolkningsexpansion med begynnande bybildning.

Folkvandringstiden har fått sitt namn av oroligheter och folkvandringar i Europa under 400- och 500-talet e.Kr. På flera håll kan stora förändringar ses i samhället. Intressant är att fornborgen på Lovö brann med hög hetta under folkvandringstid. Vid studiet av det stora Lundagravfältet Raä 27 kunde konstateras att vid tiden runt ca 500 e.Kr. så skedde stora förändringar i gravarnas fyndinnehåll med nya fyndtyper samt i gravskicket. Det är därför lämpligt att dra gränsen mellan äldre och yngre järnålder vid 500 e.Kr.

Fynden i gravarna blir under folkvandringstiden rikare och gravskicket förändras med fler offrade djur och sotigare brandlager. Vissa fynd tyder på långväga handelsförbindelser och

andra visar på olika påverkan från andra kulturer. Tillgången på järn blev mycket bättre.

På Lundagravfältet Raä 27 har ca 50 gravar från folkvandringstiden undersökts och är därmed det största i Mälardalen från denna tid. Men även vid Söderby finns gravar från folkvandringstid på Raä 13 samt i nordöstra delen av Lovö vid Viken Raä 57.

Varje folkvandringstida grav på Raä 27 och Raä 13 har anlagts intill närmast anhörig d.v.s. bredvid make eller maka i kronologisk följd. Såväl gamla som unga har begravts och lika många män som kvinnor. Inga slavar finns begravda. De vanligaste offrade djuren som bränts tillsammans med de döda är hund, fågel och får/get. Nu finns gravar som uppvisar rikare gravgods trots att gravarna under äldre folkvandringstid utgörs av relativt små oansenliga stensättningar. Troligen har flera familjer funnits spridda på Lovö redan under äldre folkvandringstid (400-500 e.Kr.) men de små gravarna kan ha skadats eller är oupptäckta. De ca 12 gårdar/byar som är kända från förhistorisk tid på Lovö har vanligen identifierats genom synliga gravtyper huvudsakligen från vendeltid och vikingatid. Flera gårdar av dessa kan således ha etablerats redan under den folkvandringstida expansionsfasen.

Vid Viken (Raä 57), i nordöstra delen av Lovö, finns några folkvandringstida kammargravar som tillhör de rikaste i Mälardalen med bl.a. vapen och fynd med kontinental anknytning. Kammargravar byggdes som nedgrävda rektangulära rum där den avlidne placerades obränd tillsammans med gravgåvor och offrade djur. Kammargravar har ofta plundrats straxt efter att de anlagts, så även de vid Viken, där man i kammargraven G 3 dragit ut ett svärd innan taket i kammaren föll samman helt. Endast doppskon på skidans spets lämnades kvar. I denna fyndrika vapengrav fanns bl.a. en lansspets av järn, en sköldbuckla av järn, pilspetsar, spelbrickor, glasbägare och många andra fynd. Vapengravar är relativt vanliga på Lovö och de äldsta är från folkvandringstid.

På Lovö sker en befolkningsexpansion i slutet av 400-talet. På flera ställen blev gårdarna till byar, vilket har kunnat konstateras genom omfattande utgrävningar av gravfälten vid Lunda och Söderby där flera samtida gravfält anlagts intill varandra. Dessa har tolkats som olika familjegravfält där varje familj i byn har haft sitt eget gravfält. Denna expansion fortsätter tydligare under början av yngre järnålder (vendeltiden, se nästa artikel).

Bo Petré

Anja Werner med sonen Johan

Anja och Johan Werner på Lunda

– Så vackert här är!

Det tyckte Anja Werner när hon kom till Lunda som distriktssköterska under tidigt 1970-tal. Anja arbetade i Ekerö kommun och hade huvuddelen av sin tjänst på Lovö.

Hennes historia är dramatisk. Anja föddes 1931 i Finland, Karelen. Familjen tvingades fly när ryssarna invaderade Karelen under vinterkriget 1940-41. Så småningom kom Anja till Nässjö där hon utbildade sig till Röda

Korssköterska. Efter meritering genom arbete på sjukhus sökte Anja arbete som distriktssköterska i Ekerö kommun – och fick uppleva Lundas skönhet vid Malmvikssjön.

Här låg Lundatvätten som ägdes av syskonen Gustavsson; Sigrid, Margit och Åke. Tvätten var en av Stockholms äldsta, grundad 1868. Anja lärde känna syskonen och det var inte så svårt – de var alltid vänliga och lätt-

pratade. De var emellertid trötta på att driva Lundatvätten. En dag frågade Sigrid Anja om inte hon och maken Sven ville köpa företaget. Ingen i släkten ville ta över. Sigrid lovade hjälpa Anja att komma i gång. Lovös skönhet avgjorde köpet. Det var 1977.

Under 1940-talet var tvätten stor. Anja säger att under 40-talet arbetade 40 kvinnor för 40 öre i timmen. Det fanns också ett tiotal anställda män, men arbetets status sjönk och det blev allt svårare att skaffa personal. Anjas och Svens fyra barn kommanderades arbeta. Sonen Johan har jobbat med allt på tvätten inklusive att köra en av de två bilarna. Men inte med ekonomin. Den skötte systemen Marie-Louise, som sedan utbildade sig till civilekonom. Även släkten arbetade tidvis på Lundatvätten. Alla hade avtalsenliga löner – även barn och släkt.

Ibland var personalläget krisartat. Det var då släkten ryckte in. Hela personalen bodde vid Lunda eftersom det var dåligt med persontransporter. Inga Blomberg bodde i en liten stuga alldeles vid tvätten. Hon arbetade på Lundatvätten under 50 år! Inga var expert på den svåraste arbetsuppgiften – att stärka, forma och pressa

kockmössor. Ingen annan klarade det. Den viktigaste maskinella funktionen för ett tvätteri är att ångpannan fungerar klanderfritt. Många av tvätteriets funktioner behöver ånga. Om någon glömmer fylla på vatten i pannan kunde den sprängas av överhettning och övertryck. Någon gång var pannsprängningen nära, men situationen räddades. År 2005 hände det som inte fick hända. Lundatvätten fattade eld och brann ner till grunden. Den kommer inte att byggas upp igen. En epok med mindre tvättar som hämtar och lämnar hushålls- och företagstvätt är slut.

Anja bor i en härlig 2-våningsvilla med stor altan mot Malmvikssjön. Där fotograferade vi henne med sonen Johan. Nog märks det på Anjas leende att hon fortfarande trivs med sitt liv på Lunda.

Kylli Johannisson
och Bertil Ottoson

Mer om Lunda finns i Härje Bärnmans böcker:

Lunda, Så minns vi Lovö, sid 191

Lunda, ett litet samhälle, Lovö i våra hjärtan, sid 56

Lunda trädgård, Lovö i våra hjärtan, sid 119

Lunda-Prästvik, Lovö, vår hembygd, sid 66

Tussi Lovén i Grindstugan

När man går in på Lovö kyrkogård, den högra grinden, finns en stor familjegrav alldeles till höger. Den stora gravstenen är ganska mossbeväxt, men det framgår att familjen heter Printzsköld. Här ligger Ebba Märta Vilhelmina Lovén, född Printzsköld. Så gott det går läser vi också andra namn, det senaste från 2006. Jag är på kyrkogården tillsammans med Tussi Lovén. Märta Lovén är hennes farmor och Märtas pappa var hovmarskalk Printzsköld, men han ligger inte i familjegraven. Tussi berättar också om några av de andra i familjegraven.

Tussi växte upp på Gotland med 6 syskon. Hennes farmor brukade komma till familjen på Gotland och hade ibland barnbarn hos sig i Stockholm, bl a Tussi, som tyckte mycket om både sin farmor och Stockholm. Efter begravningen 1963 glömde Tussi bort graven. Det blev en överraskning när hon som hyresgäst i prästgårdens Grindstuga upptäckte att stugan låg just intill Lovö kyrka och farmoderns grav. Det finns inte så mycket plats kvar för nya namn på gravstenen, men Tussi har funderat på att undersöka om det finns möjlighet att själv bli begravd där.

Tussi såg våren 1976 en annons om uthyrning av Grindstugan och kontaktade genast Anders Frostenson. Hon fick av honom hyra Grind-

stugan på helårsbasis från 1976 till 1988 med krav på underhåll eftersom hyresbeloppet var ganska lågt. Tussi och sambon Yngve Olofsson blev Anders Frostensons sista hyresgäster. Han var mycket vänlig och kunde berätta mycket om Lovön. De kom mycket bra överens och han introducerade dem till grannarna i prästgården. Det var aldrig några svårigheter att komma överens med de två första prästerna som kom att bo i prästgården samtidigt.

Tussi och Yngve fick anlägga rabatter runt huset och även disponera en bit mark nära prästgårdens uthus. Där kunde de odla grönsaker och potatis. Runt Grindstugan planterades blommor. En nedtecknad plan visar var växterna planterats; bergenia, blålocka, tagetes, skuggbräcka, funkia, petunia, höstaster, margueriter, bellis, astilbe, ringblomma, prästkrage och ett antal med latinska namn jag inte kan dechiffrera. De större växterna planterades närmast väggen. Bara ett rabarberstånd finns kvar vid en husknut. Syrenbuskar omgärdar stugan på två och en halv sidor.

Tussi skötte trädgården nästan fram till stora vägen, den del av trädgården som Grindstugans hyresgäst kunde disponera. Hyran var ganska låg och det gjorde att Tussi och Yngve med hjälp av släkt och vänner kunde sköta

Tussi Lovén...

husets underhåll. Sparade räkningar berättar bl. a. om dubbelfönster och glasning. Tussi visar på det hon gjort.

Hyreskontraktet blev uppsagt efter påtryckningar från en nytilträdad kyrkoherde. Efter denna konflikt skänkte Anders Frostensson 1995 Grindstugan till Lovö hembygdsförening. Hembygdsföreningen var inledningsvis entusiastisk och tillsatte en arbetsgrupp, som samlade in pengar och även fick anslag från Lovö församling. Det räckte till att förnya taket med förstärkning av takstolar, ny underlagspapp, tegelläkt och takpannor, hänggrännor och stuprör. Inomhus renoverades stora rummet – inklusive vedspisen – där hembygdsföreningen tidigare hade lager för den egna produktionen, främst Härje Bäärmans

...upptäckte att huset hon hyrt låg strax intill familjegraven.

böcker och vykort.

Under de senaste drygt 10 åren har inget underhåll skett. Grindstugan är nu tråkigt förfallen. Arbetsgruppen orkade inte längre och pengar saknades. Hembygdsföreningens mycket begränsade resurser räcker inte till de fem byggnader vi måste underhålla. Styrelsen beslutade därför att prioritera skötseln och underhållet av våra tre byggnader på Hogsta. Handlingsplanen för 2012 säger år 2012 är Hogstas år och att Grindstugans underhåll måste bekostas på annat sätt. Den kommer nu att hyras ut till en person, som inte behöver betala någon hyra. Motprestationen blir att sköta underhållet enligt en genomtänkt plan.

Bertil Ottoson

Artikelförfattarna Kenneth Bengtsson tv. och Bo Nylén, th. I mitten Barbro Alm.

Lovövinter

Nu inleder vi en artikelserie om Lovös naturvärden under de fyra årstiderna. Eftersom EP kommer med fyra nummer per år kan vi årstidsanpassa artiklarna. Hembygdsföreningen samarbetar ganska aktivt med Mälaröarnas Naturskyddsförening. Det tunga problem som under senare tid präglat samarbetet är Förbifart Stockholms konsekvenser för Lovös natur och kultur. Våra föreningar finns bland de 21 ideella organisationer som bildat nätverket Stoppa Förbifarten Nu.

Lovös natur är mycket betydelsefull för friluftsliv och rekreation i stockholmstrakten. Så lantligt, så vackert och så nära. Skidåkare säger att det inte finns något område som är så fint som Lovö. Under vintern är särskilt de öppna ytorna lätta att över-

blicka. Över fälten ser vi övervintrande rovfåglar – havsörn och kungsörn, ormvråk och fjällvråk, sparvhök och duvhök. Under milda vintrar kan man också se tornfalken. Den häckade förr i kyrktornet men mobbades iväg av kajorna som ville

Drottningholmsparkens träd är sevärda även under vintern. Ekarnas och bokarnas nakna, mörka, grenar ger en grafisk skönhetsupplevelse.

Kolek, Lovö prästgård.

ha tornets håligheter för sina egna bon. Tornfalken flyttade då till ladan i Barkarby. Kattugglan finns året runt på Lovö liksom sparvugglan som häckar vid Koviksvägen.

Rovfåglarnas har skafferi i våtmarken mellan golfbanan, Barkarby och kyrkan. Här finns mycket vattensork och andra smågnagare. I närheten av kyrkan kan man se även andra fåglar. Snösparv, snösiska, gråsiska och sidsensvansar i mängder beroende på bårtillgång. De får dela med sig till björktrasten som kan komma i stora flockar. Steglitsen finns ofta i vägkanternas tistelbestånd.

Lovö har en stabil älgstam. Våra skogsområden ger bra skydd. I trakterna av Edeby ser man ofta älg. För några år sedan sköts en riktigt stor älgdjur. Ryktet om dess död nådde Adelsö och under den kommande vintern knallade en av Adelsös älgdjurar över isen för att överta sin döde släktings plats på Lovö. Rådjuren trängs. Det finns inte naturliga revir för alla rådjur på Lovö. Vi som odlar grönsaker, blommor och annat i våra trädgårdar märker att vi måste konkurrera med dem. Efter att ha provat olika metoder att hålla dem borta från odlingarna har jag kommit fram till att blodmjöl fungerar. Man måste börja tidigt på säsongen så att rådjuren lär sig undvika växterna. Tänk att bävern börjar bli vanlig i stockholmstrakten. Ännu har vi inte

Har man tur kan man få se prästgårdens kor motionera i snön. De släpps ut varje vecka för en måltid i det fria, vilda av behov att röra sig, trötta på det stilastaende inomhuslivet.

upptäckt någon bäverhydda på Lovö. Närmast finns en på Kårsö och en vid Lullehavsbron, vid stranden till höger när man just kommit över bron. Bävern har stor betydelse för artrikedomen genom att sätta mark

under vatten. Näring sprids med vattnet till nya områden och får sovande arter att vakna. Naturen är full av kedjereaktioner. I ett ekologiskt system är alla beroende av alla. Okunniga människors ingrepp kan

leda till oförutsedda katastrofer.

Bo Nylén
Kenneth Bengtsson
Bertil Ottoson
Foton: Kenneth Bengtsson

Tema Förbifarten:

Förbifart Stockholm – plan B

Regeringens infrastrukturproposition lades på riksdagens bord den 15 oktober och gick då till utskottsbehandling. Fram till den 7 november strömmade motioner in till Trafikutskottet. I utskottets betänkande *Om ett starkt och hållbart transportsystem* har 147 motioner besvarats. Betänkandet kommer att publiceras den 6 december och den 13 december blir det slutdebatt och beslut av Riksdagen:

<http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201213/TU2/>

Förbifart Stockholm är en viktig del av Sveriges transportsystem. Kring den 23 november kommer alla riksdagsmän att ha ett brev med en 11-sidig bilaga i sina postfack. Brevet är författat av Nätverket Stoppa Förbifarten. Lovö hembygdsförening är en av de 21 ideella organisationerna i nätverket. Brevet skrivs för nätverket under av centrala personer i Naturskyddsföreningen, Miljöförbundet Jordens Vänner och Klimataktion.

Brevets innehåll är dels fakta om Förbifarten och dels att investeringar i nya motorvägar står i motsättning till de av riksdagen beslutade klimat-

målen för Sverige. Fristående forskare delar numera Nätverkets övertygelse att de stora behoven inom kollektivtrafiken måste prioriteras framför stora och dyra vägprojekt. Att fakta behövs beror på att många politiker som beslutar i viktiga frågor saknar tillräckliga kunskaper om problemen som ska lösas och om beslutens konsekvenser. Det känner vi till från flera partier i Ekerö kommun.

Ur brevet: Trafikforskare anser att Förbifarten inte kommer att minska trängseln i trafiken. Under högtrafik kommer trängseln i stället att öka flerfalt.

Beräkningen av projektets lönsamhet bygger på felaktiga uppgifter. Res-tidsvinsterna utgår från för lågt bensinpris, cirka 12 kronor litern med inflationsuppräknig fram till 2040. Man har inte räknat med effekten av trängselavgifter. Byggkostnaden är för lågt beräknad. Jämfört med Norra länkens beräknade och verkliga kostnad kommer totalkostnaden för Förbifarten snarare att ligga vid cirka 100 miljarder än de beräknade ca 30 miljarderna.

forts sid 22

Aræ Regia

Det slott som byggdes på Torvesund/Drottningholm när Antonio de Palma var fogde där liknade troligen Gävle slott, såsom det ser ut i Suecia Antiqua.

Antonio de Palma

Johan III:s slottsfogde

Antonio de Palma föddes i norra Italien. Efter två år vid Sforza-hovet i Milano följde han år 1518 med prinsessan Bona Sforza till Krakow i Polen, dit hon reste för att gifta sig med kung Sigismund I av Polen. I

Bonas följe ingick hovmän, diplomater, trädgårdsmästare och kökspersonal. Att Antonio de Palma långt senare fortfarande tillhörde hennes hov framgår av Bona Sforzas testamente 1558.

År 1562 gifte sig kung Sigismunds och drottning Bonas yngsta dotter Katarina Jagellonica med hertig Johan, Gustav Vasas andre son och blivande kung som Johan III. I hennes polska bröllopsfölje ingick Antonia de Palma och hans hustru Jeduice (Jadwiga på polska, Hedvig på svenska). Efter bröllopet bosatte sig paret tillsammans med sitt hov på Åbo slott i Johans hertigdöme Finland, där de efter bara ett halvår blev fängslade på kung Erik XIV:s order. Hertigens äldre halvbror Erik betraktade Johans äktenskap med den katolska Katarina och förbindelserna med Polen som förräderi. Efter en tid fördes fångarna från Åbo till Gripsholm, där Erik hade bättre kontroll.

Ytterligare några år senare, 1565, frigavs större delen av Johans och Katarinas hov, medan hertigparet själva förblev i fångenskap på Gripsholm, där deras son Sigismund föddes 1566. Hertig Johan bad Antonio de Palma att återvända till Polen för att söka hjälp att befria hans familj. I ett brev skrivet av Erik XIV:s sekreterare Göran Persson till ståthållarna i Stockholm bekräftas att så skedde: Johan och hans furstinna hade lyckats ”skicka iväg Antonios, en italienare till Polen” och denne snart skulle återkomma till Stockholm. Persson befallde ståthållarna att efterspana och gripa de Palma, sätta honom under bevakning och föra honom till

kungen så att han inte skulle kunna utföra några ”praktiker eller stämpingar”.

Innan någon hjälp hade hunnit komma från Polen, blev det ändå förlikning mellan bröderna varpå Johan och hans familj blev fria. Så snart hertigparet fått sin frihet verkade de, framför allt Katarina, för att hennes uppvaktning i det polska bröllopsföljet skulle få återvända till Polen, men Antonio de Palma och hans familj tycks ha blivit kvar i Sverige.

Ett antal år tidigare hade tsar Ivan ”den förskräcklige” av Ryssland friat till Katarina Jagellonica, men fått avslag. Nu tog han upp förhandlingar med Erik XIV och begärde att Katarina skulle utlämnas till honom som villkor för ett förbund mellan Sverige och Ryssland. I sitt alltmer förvirrade tillstånd godtog kung Erik denna begäran, men drog sig sedan för att verkställa utlämningen. Under våren 1568 väntade ryska sändebud i Stockholm på att få föra Katarina Jagellonica till Moskva.

Samma år tvingades Erik XIV att abdikera och följande år kröntes brodern till kung Johan III tillsammans med sin drottning Katarina. Som drottning levde Katarina tillbakadraget och gjorde sig känd för sitt blida väsen. Bland annat berättas hur hon utverkade att hennes svägerska, änkedrottningen Karin Månsdotter

Johan III gjorde italienaren Antonio de Palma till fogde på Torvesund som kort därefter blev Drottningholm

Katarina Jagellonica medförde både sin mors italienske hovman Antonio de Palma och hennes förfinnade italienska kultur till Sverige

återfick sina beslagtagna juveler. Kanske det avhandlades vid det möte ute på Svartsjö år 1582 mellan dessa båda och deras svärmor änkedrottning Katarina Stenbock, Gustav Vasas tredje gemål, som långt fram i tiden intresserat historikerna. Det lär också ha varit Katarina Jagellonica som först introducerade gaffeln samt bruket att bada i badkar till Sverige. Troligen hade hennes italienska mor Bona Sforza infört de kultiverade vanorna från renässansens Italien till Polen några decennier tidigare.

Att Johan III hade förtroende för Antonio de Palma bevisas av att han 1569 gjorde honom till fogde på kungsgården Torvesund, där kungen

några år senare lät bygga det slott som fick namnet Drottningholm efter Katarina Jagellonica. Av ett donationsbrev från 1571 framgår att kungaparet skänkte Görvålns gods i Järfälla till de Palma. Drottningen utverkade också skattelättnader för sin trogne hovman. Med ålderns rätt drog sig Antonio de Palma år 1577 tillbaka från uppdraget som fogde på Torvesund/Drottningholm, där slottet då stod under uppförande efter Willem Boys ritningar. På Görvåln hade de Palma låtit anlägga en avelsgård där hästar föddes upp för arméns behov. Kanske var det där han slutade sina dagar någon gång under 1580-talet.

Veterligen hade Antonio de Palma

och hans hustru Jeduice bara en son som överlevde dem, Scipio född 1567. Trots sin italiensk-polska och katolska bakgrund kom Scipio att tjänstgöra i hertig Karls armé och deltaga i kriget mot Polen. Han stupade år 1605 i slaget vid Kirkholm nära Riga. Tillsammans med hustrun, med det fantasieggande namnet Uriana Hund, hade han sonen Åke de Palma som gifte sig med Anna Rosenquist. De fick i sin tur dottern Anna de Palma som 1658 gifte sig med Peter Prytz och 1668 fick dottern Greta Margareta Sofia Prytz. Efter sin förste makes död gifte Greta Sofia år 1706 med Anders Hof som hade adlats 1690 med namnet Reuterswärd och introducerats på Riddarhuset några år senare.

Antonio de Palma var således morfars farfar till Greta Sofia Prytz som blev anmoder till släkten Reuterswärd. Nästan 400 år efter Antonio de Palmas utnämning till slottsfogde på Drottningholm fick min far Gösta Reuterswärd år 1947 samma uppdrag, vilket han innehade fram till sin död 1963.

Caroline Hesselgren

Källor:

Brev från professor J. Ostrokowski, Krakow: Antonio de Palma omnämnd i drottning Bonas testamente 1558; Bertil Risveden: Epoken de Palma i boken 500 år på Görväln; Gösta P. Reuterswärd: Några anteckningar om Anna de Palma och hennes bakgrund, 1982; Lars Gustavsson J:r: Järfällaboken, 1957

forts från sid 18

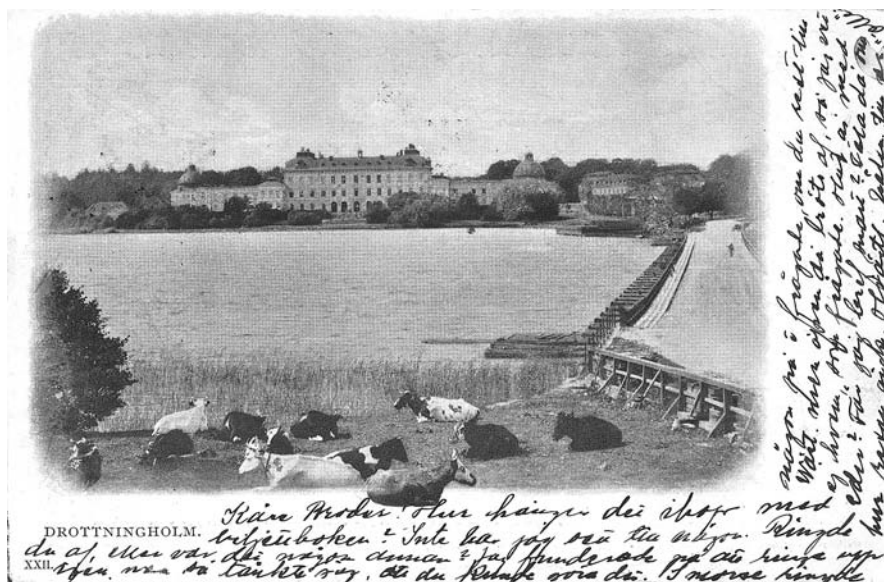
Naturvårdsverket har konstaterat att projektet strider mot Sveriges klimatomål. Elbilarnas betydelse är ytterst osäker bl. a. beroende på miljöeffekter och batteriernas livslängd och pris.

Den planerade busstrafiken i tunneln är både ineffektiv och farlig. Luftmiljön i tunneln bedöms bli 50 – 100 gånger värre än på Hornsgatan, Stockholms mest luftförorenade gata. Yrkesförare kommer av medicinska skäl inte att kunna köra i tunneln mer än enstaka turer per dag.

Med brevet följer en bilaga där Nätverkets viktigaste argument mot Förbifart Stockholm finns samlade. Slutligen påpekas att riksdagsledamöterna redan känner till argumenten för Förbifarten genom Bil Sweden och andra lobbygrupper med stora resurser. Jag kan maila dig brevet med bilaga om du ber mig (bertil.ottoson@mail.amnesty.se).

Nu avvaktar vi Riksdagens beslut. Jag kommer att bevaka riksdagsdebatten.

Bertil Ottoson

In i labyrintens hjärta

Hur lång tid det kan ta att ta sig in till labyrintens innersta rum?

Jag avser den labyrint som syns på Gustav III:s skisser från ca 1784. Att den har funnits i verkligheten visar en uppmätning från 1791, men hur den var gjord, det framgår inte där.

Nu på sommaren kan man faktiskt uppleva den på nytt – i en genialt enkel rekonstruktion, klippt ur ängens gräs, i den bortre delen av den Engelska Parken, nära Grindstugan. Vill man veta hur lång vägen är, får man gå själv och se. För mig som lagom kry 80-åring tog det cirka 32

minuter i rask takt, lika lång tid som de olympiska damerna i London dagen innan sprang sina 25 varv à 400m. Det kan ju synas barnsligt att följa de 12 vindlande gångarna runt, runt, när man lätt kan stega rakt igenom det höga gräset för att betrakta krigsguden Ares vita marmorkopia i mitten. Men förutom att jag fick min avsedda promenad, hade jag tillfälle att uppleva något.

Det är en njutning att vandra på kortklippt gräs, fjädrande mjukt, på en gång som kantas av vajande ängsgräs och blommande röllika. Och så

vandrar man in i markens olikheter. Torrare, magrare jordmån ger sig till känna i floran, liksom trädskugga och fuktstråk avtecknar sig med daggfrisk moss i gräset. Det växlar rätt snabbt om man följer gångens obönhörligt vindlande mönster.

Hela tiden befinner man sig i det stora, av höga lindar omgivna cirkelrunda rummet. Men gång på gång blir man tvungen att vända, ibland efter en lång cirkelsträcka, ibland efter ett kort kvartsvarv, i periferin eller nära mitten. Man vet inte hur nära man kommit målet, hur långt man har kvar att gå. Men slutligen är man ändå framme i en känsla av förvåning. Vad är labyrintens hemlighet? Är det

vandringen in eller vägen ut som det gäller?

I mytologins kretensiska labyrint är det Ariadnes tråd som hjälper Theseus att hitta ut.

I mer nordiska omgivningar finner vi 'trojeborgar' som labyrintens motsvarighet. Några av dessa bevarade stensättningar är mycket gamla, - anlagda vid kultplatser där solen dyrkades under bronsåldern. Trojeborgen straks norr om Visby med sina tolv vindlingar kan ju tolkas som en analogi till solåret. Efter tolv månvarv återvänder solen till samma himmelsregion. Det är frestande att föreställa sig detta samband. Även Drottningholms labyrint beskriver tolv varv.

Men någon rituell innebörd?

Vandringen i sig tycks mig är labyrintens budskap. Alla sinnesintryck skänker närvaro i det yttre, ger promenaden lyster och stimulans. Och samtidigt, genom labyrintens föregivna rytm, genom varven in och ut blir själva motionen en inre erfarenhet, inte bara den för kroppen nyttiga. Rörelsen blir på ett underligt sätt medveten.

Det förvånade mig att så få besökare

hittar till denna del av parken – medan jag envist gick mina slingor för att få veta hur lång tid jag skulle behöva. Två pojkar lade jag märke till. De måste ha blivit nyfikna på vad den underliga gamlingen höll på med och så upptäckte de själva labyrintens fascination och följde dess vindlingar. Men de gick inte, de sprang.

Vad det är härligt att leka.

Uwe Koch

Robertshills framsida har balkong med veranda, som byggdes in i början av 1900-talet. Samtidigt försågs den bakre, norra sidan, med balkong och utbyggd entré.

Robertshill

De äldsta uppgifterna om tomtfastigheten berättar att byggmästaren på slottet, Jakob Herman Edberg, förvärvade tomten dels genom arv, dels genom gåva. Fastigheten var då betydligt större och omfattade även fastigheten Klockberga.

På en 1700-talskarta finns ett mindre hus utritat likaså på den av Berndes upprättade kartan från år 1815. Därefter har huset byggts ut i

öst-västlig riktning till den utsträckning, som är idag. På kartan från 1815 finns även ett mindre hus beläget på Klockberga öster om Robertshill. Vid utbyggnaden kom Robertshill att ligga tätt intill detta hus varför fönster saknas på Robertshills östra gavel. Huset på Klockberga, som var ett eftersatt trähus, revs i början av 1960-talet då Peter Celsing övertog den fastigheten.

Robertshills framsida har balkong med veranda, som byggdes in i början av 1900-talet. Samtidigt försågs den bakre, norra sidan, med balkong och utbyggd entré, vilket framgår av foton. Förmodligen ändrades interiören samtidigt på så sätt att trappan till övervåningen ledde rakt upp till övervåningen i stället för sidledes i husets norra del.

Interiörmässigt har huset förmodligen ändrat karaktär flera gånger. Rummen koncentrerar sig kring de

båda skorstenarna. Kaminer och senare kakelugnar, har anslutits till dessa och värmt upp bostaden. Övervåningen dominerar även i dag med sin högre höjd medan undervåningen i första hand innehåft ekonomitrymmen. Huset saknar källare och vilar delvis på berggrund vilket gör undervåningen svalare.

Efter kriget då villan uppvärmdes med kol/koks installerades oljeeldning. I utrymmet för kolboxen

Så trevligt att ni återgav min mors, Gerd Sjöstedt, berättelse ”Barndomsminnen” ur Härje Bäärmans bok, Lovö i våra hjärtan, i senaste numret av Eleonora-Posten. Där berättar min mor bl a att hon som barn bodde i Kanslihuset, Långa Raden, Drottningholm, fram till sju års ålder. Anledningen till att familjen hade tillgång till denna bostad var säkerligen att hennes far, tillika min morfar, var hovtandläkare, Robert Sjöstedt. Lägenheten som låg i bottenvåningen bebos i dag av familjen Alm.

Några foton finns bevarade och visar att kanslihusets fasad är helt lik den nuvarande. Utmed pelarna på kanslihusets framsida slingrar sig dock höga växter, klängrosor? Fotona är för otydliga för att publiceras. Där förekommer även min mor och några av hennes lekkamrater. En av dem kanske föreställer Gunnar ”Locke” Wahlberg, som min mor gärna berättade om att hon lekte med. Gunnar var en äldre släkting till tvillingarna Eva och Karin födda Wahlberg. Familjen Wahlberg bebodde redan då den intill Kanslihuset belägna Inspektorsbostaden.

Det skulle sedan dröja 21 år tills min mor återvände till Drottningholm, då med familj och gift med Arend Nordin som köpte villan Robertshill år 1944. År 1966 ville min far sälja villan, då vi barn var vuxna. Min man Erik Waller och jag kunde då överta Robertshill och vår familj har sedan dess innehaft villan.

Jutta Waller

installerades en tvättmaskin. En större förändring av bottenplanet gjordes år 1966 då köket, som tidigare låg mot norr, flyttades till sydsidan, där den tidigare jungfrukammaren (eg. två små rum) hade legat. En tidigare igensatt dörr öppnades till matsalen. Pannrummet, som legat mot norra ytterväggen, flyttades in intill det nya köket.

Robertshill tillhörde de sommarvillor som ägdes av grosshandlare, dvs den nya samhällsklass som växte fram under 1800-talet. Villan har haft många ägare. I mitten av 1800-talet innehades villan av grosshandlaren Robert Berggren, som också gav villan dess namn. Robert Berggren innehade en stor konstsamling. Han gjorde en donation till Lovö Kyrka (räcket till orgelläktaren?).

År 1830 innehades Robertshill av Fru Philipsen, som anhöll om att få utvidga sin tomt med det då odisponerade område, som i dag utgörs av

den nedre trädgården. En formulering i det brev som medgav henne rätt till tomtmarken gav upphov till en rättstvist beträffande flera villors äganderätt till sin tomtmark. Processen fördes mellan å ena sidan Kungl. Maj:t och kronan och å andra sidan presidenten Åkerhielm och hans arvingar företrädda av v. härads-hövding G. V. Gyllensvärd, som också har innehaft Robertshill.

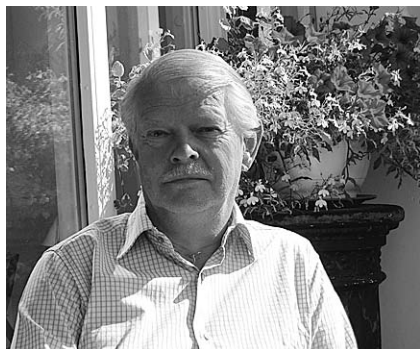
Den sjuåriga processen, som utföll till villaägarnas förmån, att äga sin tomtmark, fördes under åren 1916 -1923 och finns återgiven i *Äganderättsfrågan å Drottningholmsmalmen*, sammanfattad av E. Lind af Hageby 1944.

Då rättsfallet kom att avgöras i Högsta domstolen finns hela akten bevarad i Riksarkivet där även ägarlängden till Robertshill ingår.

Drottningholm i september 2012.

Jutta Waller, f. Nordin

Ekerö-Munsö Hembygdsförening

Lars Gundberg

För ganska precis 30 år sedan startade några ekeröbor med Åke Liedberg och Gunilla Lindberg i spetsen en förening för bevarandet av hembygden och tillvaratagandet av det lokala kultur- och naturarvet i det område inom Ekerö kommun, som omfattas av de nu sammanväxta öarna Ekerö, Kersö och Munsö samt det friliggande Helgö.

På dessa öar finns förutom de forntida minnena från järnåldern med den avslutande vikingatiden många spår av den katolska kyrkans makt under medeltiden. Det rika Klara kloster i Stockholm ägde stora områden och ärkebiskopen i Uppsala vistades på Bona, Munsö. Förläningspolitiken från Gustaf Vasas dagar och framåt under 1500- och 1600-talen skapade

förutsättningar för uppkomsten av många herrgårdar och större bondgårdar med sina omgivande torp. Tidigt anlades omfattande frukt- och grönsaksodlingar vid sidan av det gängse jordbruket och snart kom hela regionen av målaröar som bekant att kallas stockholmarnas trädgård. Under det sena 1800-talets industrialiseringsvåg tillkom framför allt brytning av sten och en synnerligen omfattande grus- och sandhantering. I modern tid skapades sedan den arkitektoniskt nydanande tätbebyggelsen under ledning av arkitekten Ralph Erskine. Med andra ord kan öarna uppvisa ett månghundraårigt, mycket varierat kulturarv med stora värden att skydda, bevara och sprida kunskap om – en uppgift, som den nybildade föreningen såg och ser som sin främsta och som ju är hela Hembygdsrörelsens mål.

När det gäller forntiden söker föreningen verka för att även Helgö skall komma att ingå som en viktig del av världskulturarvet Birka-Adelsö. Herrgårdarnas arkitektur, historia och speciella liv är föremål för studier i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan och torparnas villkor skildras i ord och bild. I

forts sid 31

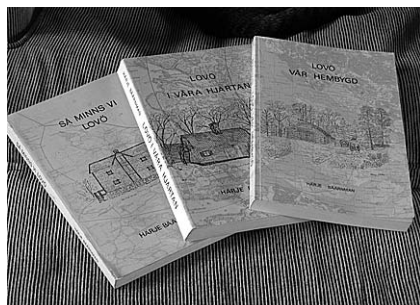
Julklappstips 2012

Vargtröjor: Motivet på våra nya T-shirts och bärkassen är en varglapp från 1787. Med hjälp av sådana hemska bilder drev jägare vargen åt rätt håll. Mjuk härlig bomullskvalité som tål många tvättar. Herr- och dammodell i olika storlekar. Pris kr 165:- Kassen i A-3 format kostar 80:-

Tallriksunderlägg: Motivet är en karta i färg över Lovö med Fornstigen inritad och några av sevärdheterna runt marginalen. 60:- /st, 200:- för 4 st.

Härje Bäärmans böcker: Del 1 *Så minns vi Lovö*, del 2 *Lovö i våra hjärtan* och del 3 *Lovö vår hembygd*. 150:-/ del eller alla tre för 350 :-

Hembygdssföreningens

finna vykort: I en kassett kommer 5 kort av Lovö kyrka med texten God Jul samt 5 kort med Rydströms kossor utan text samt 10 fodrade kuvert, 150:-

Promenera på Lovö: En vandringssguide för den 18 kilometer långa Fornstigen, skriven av hembygdssföreningens tidigare ordförande Per Borgström. 80:-

*Beställ genom Ursula Belding
0707- 330 954 eller
u.belding@gmail.com*

Inom en vecka kommer ett paket med en PG-blankett inkl porto och förpackningens pris.

forts från sid 29

samarbete med Riksantikvarieämbetet beskrivs sten- och grusindustrins historia i bokform och trädgårdsnäringen, som på ett förtjänstfullt sätt uppmärksammas i årets jubileumsutställning på Drottningholm, är föremål för fortlöpande dokumentation med foton och intervjuer.

Vad gäller tätortsbebyggelse tar föreningen del av planer och projekt och söker genom remissvar påverka – i den mån det går – att nybyggnation sker i redan exploaterade tätortsområden. Öarna utgör ju en av Storsstockholms ”gröna kilar”, varför stor vikt bör läggas vid tillvaratagandet av natur- och kulturintressen – ibland i konflikt med affärsintressen – ett arbete, där många ideella organisationer

kan samverka.

Föreningen ser gärna ett samarbete, som vi i framtiden hoppas kan intensifieras, inte minst vad gäller Mälarlänarnas andra hembygdsföreningar. Alla har vi ungefär samma problem med nyrekrytering av medlemmar, ekonomi och i vissa fall skötsel av omfattande hembygdsgårdsanläggningar och samlingar. När Hembygdsrörelsen firar sitt 100-årsjubileum om några år kommer firandet framför allt att inriktas på framtiden och inte bara vara tillbakablickande. Vår förhoppning är att ett utvidgat samarbete kan medverka till att föreningarna kommer att få stor betydelse även under kommande tider.

Lars Gundberg, vice ordf.

**Medlemsavgiften för 2012 är 150:- per person
och 200:- för flera personer på samma adress.**

PG 88 12 - 0

Eleonora-Posten

ISSN 1651-6508

utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Manusstopp till nr 1 2013 den 15 februari!

Lovö Hembygdsförening

Box 31

17802 Drottningholm

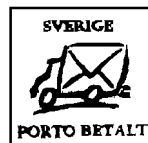
info@lovohembygd.com

www.lovohembygd.com

Plusgiro 8812-0

FÖRENINGSPOST B

Avs: Box 31
178 02 DROTTHINGHOLM

Preliminär kallelse till Årsstämma

Årsstämman 2013 blir den 11 april kl 18.30 på Lovö Klockargård (skriv genast i din nya kalender för år 2013)

Genom att flytta årsstämman till en varmare tidpunkt på året än i februari hoppas vi att alla som har möjlighet verkligen kommer. Du kommer senast två veckor innan stämman att med posten få all information om stämman, inkl ett intressant och underhållande föredrag.

Välkommen!

Lovö Hembygdsförenings programverksamhet År 2012

- 8 och 9 december Julmarknad på Drottningholms teaterplan

År 2013 (preliminärt)

- 21 februari, Klockargården. Linda Schlien talar om "Trädgårdsmästarens genvägar"
- Slutet av mars – början april. Vandring på Lundaområdet. Byggnader, örter, fåglar m m.
- April. Arkeolog docent Bo Petré leder en vandring på Hogstas utgrävda gravfält.
- 30 april. Valborgsmässofirande i Drottningholmsparken.
- 18 maj. Malmenvandring under ledning av fil dr. Karin Wahlberg Liljeström.
- 8 juni. Den traditionella försommarutflykten med buss.